

AZ OECD-TANULMÁNY ÉS A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER FENNTARTHATÓSÁGA

Szalai Péter (közgazdász), szalaiPEND@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a magyar helyreállítási és rezilienciaépítési tervben szereplő, az OECD által készített, a tervezett nyugdíjreform előkészítésére szánt tanulmány javaslati mennyire szolgálják a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságát? A kérdés relevanciáját a demográfiai trendek adják – a vonatkozó számítások szerint 2070-re a GDP-arányos nyugdíjkiadások mintegy 4 százalékpontos növekedése jelezhető előre.

Arra az eredményre jutottam, hogy az OECD-tanulmány erre csak korlátozottan alkalmas, mert a letett javaslatok közül több is ütközik a magyar helyreállítási és rezilienciaépítési tervben rögzített versenyképességi, illetve a szerzett jogok/jogos várakozások tiszteletben tartására irányuló elvárásokkal, ami valós okot adott a kormánynak a tervezett nyugdíjreform megakasztására. A tanulmány meglátásom szerint nem vizsgálta kellő mélységben a folyó finanszírozású¹ (PAYG) rendszerből származó nyugdíjak tőkefedezetű nyugdíjtermékekkel való helyettesíthetőségét sem, ami egy átfogó nyugdíjreformnak elengedhetetlen feltétele egy olyan országban, ahol az időskori keresethelyettesítés szinte teljes mértékben az állami, folyó finanszírozású nyugdíjakból származik. Másrészt azonban az is megállapítható, hogy a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságát a legnagyobb hatással a nyugdíjkorhatár várható élettartammal való összekapcsolása segítené, így ennek bevezetése akár különálló intézkedésként is érdemben javítaná a fenntarthatóságot.

SUMMARY

In this study is investigated how the proposals of the OECD-study in preparation for the planned pension reform included in the Hungarian Recovery and Resilience Plan are suitable to serve the sustainability of the Hungarian pension system? The relevance of the question is given by demographic trends – according to the relevant calculations, an about 4% increase of pension expenditure as a percentage of GDP can be predicted by 2070.

I came to the conclusion that the study is only of limited use for this purpose, because several of the submitted proposals violate the expectations of competitiveness and respect for acquired rights/legitimate expectations set out in the amendment to the Hungarian Recovery and Resilience Plan, which gave the government a real reason to suspend the planned pension reform. The study also did not examine in sufficient depth the substitutability of PAYG pensions with funded pension products, which is an essential condition for a comprehensive pension reform in a country where old-age income replacement comes almost entirely from state PAYG pensions. On the other hand, it can also be stated that the

sustainability of the Hungarian pension system would be most effectively helped by linking the retirement age to life expectancy, so its introduction, even as a separate measure, would significantly improve sustainability.

Kulcsszavak: nyugdíjreform, OECD, fenntarthatóság, keresethelyettesítési ráta
Key words: pension reform, OECD, sustainability, wage replacement rate

JEL: H55, D30

DOI: 10.18530/BK.2026.1-2.34
<http://dx.doi.org/10.18530/BK.2026.1-2.34>

Bevezetés

A nyugdíjjal kapcsolatosan sokféle cikk jelenik meg, ezek többsége vállaltan képvisel valamilyen kiemelt szempontot. Vannak a nyugdíjas életminőséget, a megfelelőséget magasabban súlyozó nyugdíjindexet bemutatók is, mások a fenntarthatóságot értékelik magasabban. Az EU nyugdíjjal foglalkozó szakmai írásaiban is általában ez a két érték jelenik meg, az időskori anyagi biztonság, illetve ennek egyfajta minimumaként az időskori szegénység elkerülése, másfelől a (pénzügyi) fenntarthatóság. Ez utóbbi a tőkealapú rendszereknél a tőkepiacok kockázatainak kezelésére, míg a felosztó-kirovó elven működő rendszereknél a piaci/munkaerőpiaci, illetve ennek mögöttes tényezőjeként napjainkban egyre inkább a demográfiai kockázatok kezelésére vonatkozik. Evidenciának tűnhet, de gyakran elmarad a komplexitás említése. Az sem mindegy, hogy a biológiai képességek el nem kerülhető hanyatlásával járó jövedelemcsökkenést a jövedelemtulajdonosok, gazdasági szereplők milyen összetételben képesek rendszerszerűen ellensúlyozni – jövedelemtulajdonosként pedig az egyén, a vállalat, és az állam jöhet szóba. Az állam szabályozó és újraelosztó szerepe szinte mindenütt érvényesül, a vállalat (vállalatcsoport, ágazat) azonban inkább a fejlettebb gazdaságú országokban van jelen, mint a munkáltatói nyugdíj kulcsszereplője. Itt az egyéni nyugdíj-előtakarékosság is jelentősebb, egy-egy tradicionálisabb ország pedig az egyéni feladatokat/felelőségeket terheli/teríti tovább a családtagok (egyenesági leszármazottak) felé. A fentiek mellett nem hanyagolható el a résztvevők – a jogszabályalkotás, a szolgáltatók, illetve a fogyasztóvédelem – viselkedése sem. Végezetül azt is érdemes mérlegelni, hogy a nyugdíj nem „magában” áll – közvetlenül és közvetve is kapcsolódik az adózáshoz, az államháztartáshoz, az adott ország versenyképességéhez –, emiatt nem könnyű feladat helyesen értékelni egy ország nyugdíjrendszerét.

Az OECD-ről az mindenképp elmondható, hogy a nyugdíjat illetően felmutatható elemzési tapasztalattal rendelkezik – 2005 óta, azaz huszonegy éve jelenteti meg a világ legfejlettebb országainak nyugdíjtekintő kiadványát (Pensions at a Glance), amelyekhez a horizontális szempontok vizsgálatán túl országprofilok is kapcsolódnak.

A jelen írás tárgyát képező OECD-tanulmány [19] azonban nem pusztán országprofil, az Európai Bizottság ajánlásával Magyarország megrendelésére készült egy lehetséges nyugdíj-reformot megalapozó tanulmányként, ehhez mérendő a tanulmány megítélése is. Bár már készült róla Simonovits András tollából egy színvonalas elemzés [21], az értékelési szempontok eltérése miatt fontosnak tartottam megírni ezt a tanulmányt.

A jelen tanulmányt illetően köszönettel tartozom Dr. Kovács Erzsébetnek és a két anonim lektornak, akik kérdéseikkel és javító megjegyzéseikkel járultak hozzá az írás jobbá tételéhez. A hibák és tévedések természetesen továbbra is az enyémekek maradnak.

A keletkezés és a kapcsolódó várakozások

A megbízás létrejöttének körülményei

Köztudomású, hogy a 2019 végén kezdődött COVID-19 járvány világszerte gazdasági sokkot idézett elő. A járványügyi intézkedések miatt megtörték az ellátási láncok, összeomlott a turizmus és a vendéglátás, mindez komoly állami beavatkozásokat igényelt. Az Európai Bizottság a sikeres tagállami válságkezelések érdekében 2020-ban aktiválta az általános mentesítési záradékot, amellyel átmenetileg felfüggesztette a túlzottdeficit-eljárás (EDP) szigorú szabályait, és elindította a Next Generation EU programot, ami a tagállamokat a COVID-19 utáni gazdasági kilábalásban, illetve a zöld és digitális átállásban volt hivatott segíteni. A programot a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz finanszírozza, amelyhez a tagállamok – fő szabály szerint – a helyreállítási és rezilienciaépítési tervek (RRP) elfogadásával férhetnek hozzá.

A Bizottság javaslatára 2022 decemberében a Tanács jóváhagyta a magyar helyreállítási és rezilienciaépítési tervet [5] (továbbiakban Jóváhagyó Határozat), amelyben – azzal együtt, hogy a nyugdíj tagállami hatáskör – azt ajánlotta Magyarországnak, hogy javítsa a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatóságát, ugyanakkor őrizze meg annak megfelelését, különös tekintettel az alacsony jövedelműek járadékára.² A dokumentum egy ütemtervet is tartalmaz³ az alábbiak szerint:

- a. Független nemzetközi szakértői jelentés elkészítése a magyar nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatósági kihívásainak kezelését célzó szakpolitikai lehetőségekről.
- b. A nyugdíjrendszer módosítását célzó szakpolitikai javaslat kidolgozása.
- c. Egy részletes hatásvizsgálattal kísért, a nyugdíjrendszer módosítására irányuló jogalkotási javaslat kidolgozása.
- d. A nyugdíjrendszert módosító jogszabály hatálybaléptetése.

A dokumentum a fentiekre vonatkozóan 2025. március 31-i határidőt szabott. Az első pontban megjelölt nemzetközi jelentés elkészítésére az OECD-t kérték fel.

Út a Tanulmány megszületéséig

A nemzetközi szakértői jelentés (továbbiakban OECD-tanulmány vagy Tanulmány) korrekt értékeléséhez érdemes az alábbiakat is figyelembe venni:

- a felek kialakuló elvárásai,
- a szakértői várakozások és a Kormány döntése.

A Tanulmánnyal szemben támasztott elvárások

Látható, hogy a OECD-tanulmány keletkezése a Next Generation EU program, illetve a magyar helyreállítási és rezilienciaépítési terv (RRP) elfogadásához kötődik, így az sem meglepő, hogy a Tanulmánnyal szembeni részletesebb elvárások is az RRP módosításaihoz kapcsolódnak.

Az RRP-k tartalma idővel módosult – magyar vonatkozásban a lehívási kritériumként emlegetett „szupermérőföldkövek”⁴, illetve általánosan a RePowerEU hangsúlynövekedése emelhető ki, de a nyugdíjrendszer átalakításának fenntarthatóságot javító fő célja ezzel nem változott. Kiemelhető azonban az elkészítési időszak „utolsó érvényes” verziójaként Magyarország RePowerEU fejezettel kiegészített, módosított helyreállítási és rezilienciaépítési terve (továbbiakban mmRRP)[16] melyről a Bizottság 2023. november 23-án adott ki pozitív értékelést [4].

A nyugdíjrendszer átalakítása kapcsán a terjedelmes, 568 oldalas mmRRP dokumentumban három dolog érdemel említést: **a reform kiindulópontját és fő célját pontosították, a rendelkezésre álló idő érdemben fogyott, így az ütemezés egyszerűsödött**, illetve az első lépéssel, **az OECD-tanulmánnyal kapcsolatosan további elvárásokat fogalmaztak meg**:

- A dokumentum a nyugdíjrendszert érő meghatározó kihívásként a magyar népesség korösszetételének jelentős átalakulását azonosítja.⁵ Kiolvasható továbbá az anyagból, hogy emiatt mind a 2021-es Ageing Report, mind a 2023-as magyar költségvetés hosszú távú fenntarthatóságára vonatkozó számítás szerint **2070-re a GDP-arányos nyugdíjkiadások mintegy 4 százalékpontos növekedése jelezhető előre**.⁶
- A szakaszokat és a határidőket az alábbiak szerint pontosították:
  - a. az OECD-tanulmány elkészülési határideje 2023. december 31.
  - b. a Tanulmányban foglalt reformjavaslatok konzultációja megvalósul 2024. június 30-ig
  - c. jogalkotási határidő: 2025. március 31.
- A dokumentum az OECD-tanulmány tartalmával kapcsolatban is támaszt további pontosító feltételeket:⁷
  - a. A jelentésnek ki kell terjednie a nyugdíjrendszer állami nyugdíjpillérére, a munkaerőpiacra, valamint a munkában töltött idő meghosszabbítását célzó foglalkoztatás- és adópolitikai intézkedésekre.

- b. A rendszer felülvizsgálata során az ellátásban részesülők és a járulékfizetők arányán túl arra is figyelemmel kell lenni, hogy a rendszer fenntartásának költsége ne rójon túl magas terhet az aktívakra, a járulékok mértéke elfogadható legyen, és ne rontsa a Magyarországon működő vállalkozások versenyképességét. Az intézkedések tervezése során vizsgálni kell a nyugdíjkorhatár további emelésének lehetőségét, ennek érdekében mérlegelni szükséges bizonyos automatikus kiegyenlítő mechanizmusok⁸ bevezetésének lehetőségét.
- c. Vizsgálni szükséges a gyermekvállalást és -nevelést „jutalmazó” meglevő kedvezmények bővíthetőségét és a (további) bővítések szükségességét.
- d. A javaslatétel terjedjen ki az egészségügyi ellátások (pl. szűrővizsgálatok, korai ellátások) hatékonyságnövelési lehetőségeire, amelyek lehetővé teszik az egészségben eltöltött életek növelését, másrészt a foglalkoztatás- és az adópolitika eszköztárának alkalmazható intézkedéseire.
- e. A nyugdíjrendszer esetleges módosítása és a változások ütemezése kizárólag a szerzett jogok és jogos várakozások tiszteletben tartása mellett történhet. (Ez az mmRRP-ben kiemelten jelzett feltétel!)

Látható, hogy a demográfiai kihívás azonosításával **a prioritás egyértelműen a fenntarthatósági elemre került**, a pontosító feltételek ugyanakkor:

- **a vizsgálat fókuszát az állami nyugdíjpillérre és ennek feltételeire helyezik** (a. és b. pontok),
- **kiterjesztik a vizsgálat tárgyát a gyermekvállalásra és az egészségügyi ellátásokra is** (c. és d. pontok),
- **szigorító, illetve tilalmi jellegű feltételeket is megfogalmaznak** a versenyképesség és a szerzett jogok/jogos várakozások tekintetében (b. és e. pontok).

Előzetes szakértői vélemények és a kormánydöntés

A beharangozott nemzetközi szakértői jelentést élénk szakmai kíváncsiság övezte. A Portfolio.hu-n, illetve a Közgazdasági Szemlében a szakértői jelentést támogatandó, 2023 nyarán és őszen több szerző is közzétette a nyugdíjrendszer átalakításával kapcsolatos gondolatait, ezek többsége azonban kevésbé a fenntarthatóságra, inkább a megfelelőségre, illetve általában a magyar nyugdíjrendszer általános használhatóságának (tervezhetőség, átláthatóság stb.) emelésére irányult.

A fentiek jól jelzik a várakozásokat – ezért is okozott némi meglepetést, amikor 2024 szeptemberében sajtómegkeresésre [18] a Pénzügyminisztérium közölte, hogy a Kormány nem tervez változást a nyugdíjrendszerben, a nemzetközi szakértői jelentésben szereplő javaslatokkal a Kormány nem ért egyet, azokat nem támogatja.

A Tanulmány maga egyébként az interneten bárki számára hozzáférhető [19].

Az OECD javaslatok

A Tanulmány – érthetően és a céllal megegyezően – a szakmai javaslatok megtételére koncentrált. Négy kvalitatív javaslat mellett nyolc kvantitatív lehetőséget sorolt fel, a hangsúlyt egyértelműen az utóbbiakra helyezve, vezetői összefoglalójában ezeket ajánlva továbblépési irányként.

A javaslatok

A tanulmány nyolc eredeti számszerűsített lehetőséget (szcenáriót) vizsgált, amelyek a kifejteni szándékozott hatások szempontjából három csoportba sorolhatók:

1. a jogosultsági feltételek szigorítása (későbbi nyugdíjba vonulás, a járadékfizetés időtartamának lerövidítése, a járulékfizetési időszakok növelése (1.-4. scenáriók),
2. a juttatási szintek kiigazítása – összességében szigorítása (5.-7. scenáriók),
3. a társadalombiztosítási járulékkulcsok vagy egyéb adók emelése a várható kiadásnövekedés finanszírozása érdekében (8. scenárió).

Az első csoportba (jogosultsági feltételek szigorítása) az alábbi scenáriók tartoznak:

- 1) A nyugdíjkorhatár várható élettartam növekedéséhez kötése 2025-től kezdődően
Ez a forgatókönyv azt feltételezi, hogy 2025-től kezdődően a törvényes nyugdíjkorhatár a férfiak és nők 65 éves átlagos várható élettartamának minden egyes évével nyolc hónappal emelkedik (2/3:1 arányú összefüggés). Ennek eredményeként a törvényes nyugdíjkorhatár várhatóan a jelenlegi 65 évről 2045-re 67 évre, 2070-re pedig 69 évre emelkedik (egész évekre kerekítve). A „Nők 40 program” (továbbiakban: Nők 40) esetében is fennáll ez az összefüggés, így a férfiak és nők tényleges nyugdíjkorhatára közti különbség változatlan marad.
- 2) A nyugdíjkorhatár várható élettartam növekedéséhez kötése 2035-től kezdődően
Az előző forgatókönyvvel megegyezően a törvényes nyugdíjkorhatár itt is 2/3:1 arányban kapcsolódna a fennmaradó várható élettartam növekedéséhez, de csak 2035-től kezdődően, így 2045-ben a 66, 2070-ben pedig a 68 évet érné el. A Nők 40 is az előző változattal megegyezően változna, azaz a férfiak és nők tényleges nyugdíjkorhatára közti különbség itt is változatlan maradna. A későbbi bevezetés mellett további változás, hogy legfeljebb két évvel a törvényes nyugdíjkorhatár előtt, de a 65 éves kort betöltöttek esetében a biztosításmatematikailag semleges esetekben mód nyílik a korai nyugdíjazásra is.
- 3) A Nők 40 kiigazítása életkori korlátozás (60 év) bevezetésével
A javaslat korlátozza a Nők 40 program által a költségvetési kiadásokra és a gazdasági teljesítményre rótt terhet azáltal, hogy 2025-től bevezetné a nők számára a korai nyugdíjra való jogosultság minimális korhatárát, amelyet 60 évben határoz meg. A női nyugdíjasok körülbelül fele a Nők 40 programot használja, és körülbelül a felük

59 éves vagy annál fiatalabb korban megy nyugdíjba. Így a Nők 40 programban a 60 éves minimumkorhatár bevezetése azonnal legalább egy évvel csökkentené a nyugdíjban eltöltött előre jelzett időt a program felhasználóinak körülbelül 50%-a, vagyis az összes női nyugdíjas 25%-a számára.

- 4) A karrierhossz-korlát fokozatos emelése a Nők 40 programban
Ez a szakpolitikai lehetőség a Nők 40 program fokozatos megszüntetését javasolja 2025-től kezdődően. Ennek érdekében a minimális jogosultsági időszak (jelenleg 40 év) évente egy évvel növekszik, így a Nők 40 gyakorlatilag megszűnik.

A második csoportba (a juttatási szintek szigorítása közé) az alábbi scenáriók tartoznak:

- 5) A juttatások járulékalap-nagyságához kötése
Ebben a szakpolitikai lehetőségben a nyugdíjvárosításokat a foglalkoztatási trendekhez igazítják, figyelembe véve a népesség elöregedésének a munkaerő létszámára, és így a járulékalapra gyakorolt hatását. A járulékalap változásainak (vagy egy helyettesítő értéknek, például a munkaképes korú népesség létszámának, a GDP növekedésének vagy a teljes bértömegnek) a felosztó-kirovó rendszerben való lehorgonyozása gazdaságilag jó kiindulópont, mivel érdemben közelíti a várakozásokat a lehetőségekhez.
- 6) A keresetvalorizáció megváltoztatása
A nyugdíjjal kapcsolatos kiadások csökkentésének egy másik lehetősége a (múltbeli) keresetek valorizációs eljárásának kiigazítása, ezzel 2025-től kezdődően a teljes mértékben a bérnövekedésen alapuló indexálásról a béremelkedés- és a fogyasztói árindex kombinációjára való áttérés valósulna meg úgy, hogy mind a bérnövekedés, mind a fogyasztói árindex egyenlő, 0,5-ös súlyt kap. A kiigazítás feltételezése szerint csak a 2025-ben vagy azt követően keresett bérekre vonatkozik, míg a 2025 előtt keresett bérek emelése továbbra is kizárólag a bérnövekedésen alapul. A nyugdíjak fogyasztói árindex szerinti változtatása ezen forgatókönyv szerint változatlan marad.
- 7) A 13. havi nyugdíj felső korlátjának bevezetése
A kiadások csökkentésének egy másik egyszerű módja a 13. havi nyugdíj indexált felső határának bevezetése, az adott évi átlagos nyugdíj mértékében. A fent tárgyalt többi szakpolitikai lehetőséggel ellentétben a 13. havi nyugdíj kiigazítása nemcsak a jövő generációit, hanem a jelenlegi nyugdíjasokat is érintené.

A harmadik csoportba (bevételek növelése) csak egy forgatókönyv tartozik:

- 8) A munkáltatói vagy munkavállalói járulékkulcsok emelése
Ez a forgatókönyv a járulékkulcs szükséges emelését vizsgálja. Ez az emelés a járulékkulcsot 21,65%-ról (beleértve a munkáltatók 13%-át, amelynek 89,14%-a a Nyugdíjalapba kerül, és 10%-át a munkavállalók fizetik) 32,5%-ra emelné 2070-re, anélkül, hogy figyelembe venné a magasabb járulékkulcs foglalkoztatásra és GDP-re gyakorolt lehetséges negatív hatását. 2045-ben a kiigazított kulcs 29,6% lenne.

Az OECD javaslatként értelmezhető fenti nyolc eredeti és két további kombinált scenárió hatását a Tanulmány vezetői összefoglalójában az alábbi egyszerűsített táblázatban foglalja össze:

1. táblázat: Az OECD-jelentés összefoglaló táblázata ([6], 7.o.)

Összefoglaló táblázat a javasolt szakpolitikai scenáriók hatásáról

A 4. és 5. oszlopban szereplő költségvetési hatásbecslések a „változatlan scenárió” forgatókönyvhöz viszonyítva értendők.¹

Kategória	Scenárió	Auto-matikus beállító mechanizmus	A kiadásokra és hozzájárulásokra gyakorolt teljes nettó hatás 2070-ben (a GDP %-ában) ²	A kiadásokra és hozzájárulásokra gyakorolt teljes nettó hatás 2045-ben (a GDP %-ában) ²	Az átlagos munkavállaló nettó helyettesítési rátája (%) 2070-ben (nők) ³	A nyugdíjban töltött átlagos várható időtartam 2070-ben (nők) ⁴
Szigorúbb jogosultsági feltételek	1) A nyugdíjkorhatár várható élettartam növekedéséhez kötése (2/3:1) 2025-től kezdődően	igen	+2.2	+1.2	98.2 (91.9)	18.5 (23.6)
	2) A nyugdíjkorhatár várható élettartam növekedéséhez kötése (2/3:1) 2035-től kezdődően	igen	+1.7	+0.5	96.1 (89.8)	19.5 (24.6)
	3) A "Nők 40" kiigazítása életkori korlátozás (60) bevezetésével	nem	+0.3	+0.3	89.8 (83.5) ⁵	21.8 (27.4) ⁵
	4) A karrierhossz-korlát fokozatos emelése a "Nők 40" programban	nem	+1.1	+0.9	89.8 (89.8)	21.8 (25.4)
A juttatási szintek kiigazítása	5) A juttatások járulékalap nagyságához kötése	igen	+0.7	0.3	86.3 (80.5)	21.8 (27.4)
	6) A kereset-valorizáció megváltoztatása	nem	+1.6	+0.8	80.8 (75.7)	21.8 (27.4)
	7) A 13. havi nyugdíjjogosultság kiigazítása indexált felső határ hozzáadásával	nem	+0.3	+0.2	89.8 (83.5)	21.8 (27.4)
A hozzájárulási mérték emelése	8) A munkavállalói vagy a munkáltatói járulékkulcsok emelése	nem	+2.2	+1.2	89.8 (83.5)	21.8 (27.4)

Kombinált forgatókönyvek	9) A nyugdíjkorhatár 2/3:1 arányú összekapcsolása a várható élettartammal, valamint a nők 40 éves jogosultsági időszakának a várható élettartam növekedésével való összekapcsolása 1:1 arányban	igen	+2.6	+1.3	98.2 (96.0)	18.5 (22,6)
	10) A juttatások járulékalap-nagyságához kötése; a nők korai nyugdíjazásának módosítása úgy, hogy az tartalmazza életkori korlátozást (60); és a 13. havi nyugdíjjogosultság módosítása indexált felső határ hozzáadásával.	igen	+1.0	+0.6	86.3 (80.5)5	21.8 (27.4)5

Megjegyzés: A költségvetési hatások számításait a Magyar Államkincstár végezte el, hogy azok összhangban legyenek az Európai Bizottság öregedési jelentéseinek alapjául szolgáló feltételezésekkel. A nyugdíjak megfelelőségére vonatkozó becslések az OECD számításain alapulnak.

¹ A „no policy change” forgatókönyvében a hozzájárulások és a kiadások közötti egyensúlyhiány várhatóan -0,8%-ot tesz ki 2030-ban, -3,3%-ot 2045-ben és -5,2%-ot 2070-ben (a GDP %-ában).

² A pozitív szám a költségvetési egyensúlyhiány csökkenését jelzi, amelyet a nyugdíjjárulékok és a kiadások közötti éves különbségként (a GDP %-ában) határoznak meg.

³ Az Ageing Report feltételezéseit követve a bércsökkenésre vonatkozó jövedelmi korlátok várhatóan a bérnövekedést követik.

⁴ A nyugdíjak megfelelőségére és a karrier hosszára vonatkozó becslések egy átlagos munkavállaló (férfi/nő) esetében láthatók. A zárójelben lévő becslések a rendes nyugdíjkorhatárig dolgozó nők és a Women-40 rendszert használó nők súlyozott átlagát jelentik. Az 1., 2. és 9. szakpolitikai scenárió esetében az aktuáriusi szempontból semleges korai nyugdíjazási lehetőséget vizsgáljuk.

⁵ A nyugdíjak megfelelőségének hatásának és a nyugdíjban eltöltött átlagos évek számának becslésére használt modellek azt vetítik előre, hogy a nők 2070-ben reform nélkül is 60 év felett vonulnak nyugdíjba.

Forrás: Magyar Államkincstár és OECD számítások

Ahogy látható, a táblázat két további kombinált scenáriót is megfontolásra ajánl:

9) A nyugdíjkorhatár 2/3:1 arányú összekapcsolása a várható élettartammal, valamint a nők 40 éves jogosultsági időszakának a várható élettartam növekedésével való összekapcsolása 1:1 arányban,

illetve

10) A juttatások járulékalap-nagyságához kötése; a nők korai nyugdíjazásának módosítása úgy, hogy az tartalmazza életkori korlátozást (60); és a 13. havi nyugdíjjogosultság módosítása indexált felső határ hozzáadásával.

További lehetőségek

A fentiek mellett a Tanulmány további, nem számszerűsített ajánlásokat is tesz, ezek a következők:

- Az állami nyugdíjjogosultságok számításának módosítása:** Ezek részben egyszerűsítési célzatúak, (az öregségi nyugdíj két alaptényezőjét jelentő faktor – a [valorizált] havi átlagkereset és a szolgálati idő arányának a rögzítése, valamint a nyugdíj alapját képező jövedelemalap váltása a nettó helyett a bruttó jövedelemre), illetve a meglévő eszközök jobb használatára irányulnak. Utóbbira példa az öregségi minimál nyugdíj érdemi használata a jelenlegi technikai jelleg helyett (28.500 Ft), illetve a béremelési ciklus-függőség csökkentése érdekében az éves béremelkedés helyett a hároméves átlagra való áttérés javaslata.
- A tényleges nyugdíjba vonulás (önkéntes) késleltetésének segítése.** Ennek ösztönzésére a Tanulmány számos ajánlást tartalmaz, például a nyugdíjba vonulási bónusz-málusz rendszerek vonatkozásában.⁹
- Az önkéntes nyugdíj-megtakarítások szerepének erősítése** a nyugdíjbiztonság erősítése érdekében, esetlegesen egy automatikus belépést (de igény szerinti kilépési, opt-out lehetőséget is) biztosító, alapértelmezett járulékbefizetéssel működő foglalkoztatói nyugdíjrendszer bevezetésével kiegészítve. Utóbbi esetben a Tanulmány szerint az automatikus járulékbefizetések támogatása a jelenlegi egyéni adójóváírások eltörlésével párosítva akár csökkentheti is a nyugdíjjal kapcsolatos összes kiadást, miközben fenntartja a magasabb helyettesítési rátákat. Lényegesek még a Tanulmány azon meglátásai, miszerint
  - elisméri a jelenlegi nyugdíj-megtakarítási formák széles elterjedtségét, kiemelve ezen belül az önkéntes nyugdíjpénztárakat, ahol a munkavállalói befizetési többletet a működő egyéni adókedvezményekkel, a munkáltatói befizetés elégtelenségét pedig a kapcsolódó (vállalati) adózási kedvezmények hiányával magyarázza,
  - általánosságban pedig a befizetések alacsony voltának az okát részben az állami nyugdíjrendszer nagylelkű működésében, részben a magánnyugdíjpénztári rendszer visszafordításában, illetve ennek kapcsán az intézményekkel szembeni bizalom alacsony szintjében látja.
- További, a termékenységi ráta növelésére vonatkozó intézkedésekre irányuló javaslatok.** Bár a tanulmány elisméri a családtámogatási rendszer bőkezűbbé alakításának szerepét a 2000-es évek alacsony termékenységi rátáinak trendfordulásában, további intézkedéseket tart szükségesnek arra alapozva, hogy a családok tényleges gyerekszama továbbra is az általuk korábban tervezett alatt maradjon.

A javaslatok értékelése

Az értékelés elé

Egy rendszer átalakítása sokféleképpen lehetséges, így az átalakításra irányuló javaslatok értékelése is sokféle lehet. Különbséget kell tennünk az OECD-tanulmány javaslatai és a 2023. nyári-őszi – azaz az mmRRP véglegesítése előtt született – szakértői vélemények értékelése között is.

Az OECD-tanulmány készítőinek feladata egyértelmű: a fentiekben leírtak szerint egy reform-előkészítő, stratégiai jellegű anyagot kellett letenniük az asztalra, amely egy fenntarthatósági jellegű kihívásra reagál, a megoldás keresése során megfelelőségi szempontokat is figyelembe vesz, a javaslatok pedig a későbbi törvényalkotást segítendő fókuszáltak, és egyes további szempontokra – versenyképességre és szerzett jogokra/jogos várakozásokra – is tekintettel vannak.

A korábbi verziókhöz képest új elemként a versenyképesség és szerzett jogok/jogos várakozások korábbinál jóval hangsúlyosabb megjelenítése emelhető ki. A versenyképesség megtartása „generációs alapon” érthető: nem tisztességes a későbbi generációk körülményromlása árán biztosítani a korábbi generációk nyugdíjának emelkedését. A szerzett jogok/jogos várakozások felértékelődése inkább az időzítési szempont, a 2026-ban esedékes országgyűlési választások fokozott figyelembevételére utal. Ez gyakorlatilag előzetes jelzés arra vonatkozóan, hogy a Kormány a menetrend szerint 2025-ös bevezetésű – számára ekkor még ismeretlen – nyugdíjintézkedésekkel nem akart politikai kockázatot vállalni.

A fentiek miatt – amennyiben a cél egy valódi nyugdíjreform – az előkészítő anyaggal szembeni szempontok prioritizálhatók is: a fenntarthatósági kihívásnak való megfelelés az elsődleges, a szerzett jogokra/jogos várakozásokra, illetve a versenyképességre vonatkozó megfelelési szempontok magas prioritásúak, a megfelelőségi szempontok pedig – a fenti két szempont elsődlegessége mellett – szintén figyelembe veendőek.

A szakértői vélemények ezzel szemben szabadabb pályán mozogtak. A végleges elvárások az íráskor születésekor még nem voltak ismertek, a cikkek inkább arról tanúskodnak, hogy a szerzők miként látják a magyar nyugdíjrendszert, és hogy kívánják közelíteni az általuk kívánatosnak tartotthoz.

Végezetül: minden értékelésnek van egy értékrendfüggő, szubjektív eleme is. Az enyém a jelen cikkben vállaltam a nyugdíjrendszer fenntarthatósága. Részben azért, mert nem szeretném a gyermekeim generációját a mienknél nehezebb helyzetbe hozni, részben pedig azért, mert az ellenpontként kezelhető megfelelőségi szempontnak egyébként is sok fajsúlyos védelmezője van; a szakemberek mellett ilyen jószerivel minden politikus, aki ránéz a választói korfára. De a fenntarthatóság elvének prioritását erősíti meg a jelen helyzetben az a tény is, hogy a

tanulmány elkészítését kiváltó ok, kihívás a fenntarthatóság oldaláról érkezik (a magyar népeség korösszetételének jelentős átalakulása).

Messze a legnagyobb hatású intézkedés a nyugdíjkorhatárnak várható élettartam növekedéséhez kötése.

A Tanulmány javaslatainak értékelése

Az előzetesen rögzített elvárások teljesülése

A Tanulmány az elvárásokat annyiban mindenképp tiszteletben tartja, hogy a fókuszban az állami nyugdíjrendszerre vonatkozó javaslatokat szerepelteti. A(z ekkor még) tervezett nyugdíjreform fenntarthatósági és megfelelőségi következményeit az összefoglalóban láthatjuk (1. táblázat). A fenntarthatóság szempontjából 2045-ben és 2070-ban a kiadásokra és hozzájárulásokra várhatóan gyakorolt teljes nettó hatáson, a megfelelőséget pedig horizontvégi időpont (2070) várható helyettesítési rátáján, illetve az ekkor várhatóan nyugdíjban töltött időn keresztül mutatja be.

Ahogy ez az 1. táblázatból is látható, az eredeti kihívás, a hosszú távú fenntarthatóság kezelésére – leginkább a táblázat 2. oszlopa által megjelenített – **messze a legnagyobb hatású intézkedés a nyugdíjkorhatárnak a várható élettartam növekedéséhez kötése** (1., 2., 9. scenáriók), illetve a járulékemelés (8. scenárió). Emellett említésre méltó még az értékelési képlet megváltoztatása, a valorizációs szorzók esetében a nettó átlagbérnövekedés helyett a nettó átlagbérnövekedés és a fogyasztóiárindex-változás kombinációjának az alkalmazása (6. scenárió).

A Tanulmány kiterjed továbbá a gyermekvállalásra is (ld. a Tanulmány 4. sz. kvalitatív javaslatra vonatkozó kifejtése), az egészségügyi hatékonyság növelését illetően pedig leginkább a kockázatértékelés és a tanácsadás fontosságát emeli ki.¹⁰

Az mmRRP-ben megfogalmazott további feltételek – a versenyképesség figyelembevétele és a szerzett jogok/jogos várakozások tiszteletben tartása – esetében nem ennyire szép a kép.

A versenyképesség szempontjából a járulékemelés (8. scenárió) kétségkívül kritikus elem – maga a Tanulmány is úgy fogalmaz, hogy „A járulékkulcsok ilyen emelése visszavetheti a foglalkoztatást, és ronthatja a magyar gazdaság versenyképességét”. A foratókönyv a munkáltatók és a munkavállalók együtt számolt, bruttó-bér-alapú járulékkulcsát a jelenlegi 21,65%-ról 2045-re 29,6%-ra, 2070-re pedig 32,5%-ra emelné.¹¹ Emiatt kijelenthető, hogy a járulékemelés jelen scenárióban említett mértéke érdemi kockázatot jelent a versenyképesség szempontjából, különösen akkor, ha figyelembe vesszük a munkaerőpiac jelenleg már megkezdődött – a mesterséges intelligencia terjedése által kiváltott – átalakulását is. Ez jó eséllyel inkább munkahelymegővő, illetve munkahely-

teremtő kormányzati intézkedéseket indukál, ami nem kompatibilis a járulékemeléssel. Emellett a Tanulmányban az is szerepel, hogy Magyarország GDP-arányos adóterhelése ugyan jelenleg az OECD-átlag körül van, de az OECD-átlaghoz képest a magyar adószervezetet már ma is (egyebek mellett) a társadalombiztosítási járulékokból és a béradókból származó magasabb bevételek jellemzik.¹² Az ajánlott alternatíva tehát elismerten rontja a versenyképességet. Vélhetően célravezetőbb lett volna az alaposabb indoklás mellett – a nyugdíjkorhatár várható élettartamhoz kötéséhez hasonlóan – ezt a hatást is legalább két scenárióban, a jelenlegi mellett egy versenyképességet jobban figyelembe vevő, alacsonyabb járulékemelést tartalmazó forgatókönyvvel is bemutatni, ezzel legalább választási szabadságot biztosítva a későbbi döntésekre.

A „szerzett jogok/jogos várakozások” tiszteletben tartása esetében is kétségek merülhetnek fel. Az OECD számára a javaslati mandátumokat adó mmRRP leszögezi, hogy „a nyugdíjrendszer esetleges módosítása és a változások ütemezése kizárólag a szerzett jogok és jogos várakozások tiszteletben tartása mellett történhet”.¹³ Bár a kifejezés („szerzett jogok/jogos várakozások”) pontos tartalma a dokumentumokból nem derül ki, azonban alappal feltételezhető, hogy ezen kifejezések alatt a nyugdíjrendszer 2010 óta történt széles tömegeket érintő változásai, azaz a 2011-től bevezetésre került Nők 40, illetve a 2020-tól újra bevezetett 13. havi nyugdíj szabályai értendők (3. 4, 7. scenáriók).

- Az érintett három scenárió közül a 4. scenárió (a karrierhossz-korlát fokozatos emelése a Nők 40 programban) valóban érdemi hatású lehet, a Tanulmány erre vonatkozóan 2070-re GDP-arányosan 1,1 százalékpont javulás lehetőségét vetíti előre.
- A másik két scenáriónak – 3. (a Nők 40 kiigazítása életkori korlátozás 60 év bevezetésével), illetve 7. (a 13. havi nyugdíjjogosultság kiigazítása indexált felső határ hozzáadásával) a többi scenárióhoz hasonlóan egyébként is viszonylag alacsony a fenntarthatóság-javító hatása, 2070-es időtávon mindössze 0,3 százalékpont (ld. 1. táblázat 2. oszlop), így ezek szerepeltetése a továbblépés szempontjából kiindulópontot jelentő vezetői összefoglalóban nem igazán szerencsés.

Célszerűbb lett volna a bevezetőben leírni a vizsgálat módszertanát, elkészíteni egy vizsgálati összefoglalót (Research Summary) és ebből kiemelni a vezetői összefoglalóba (Executive Summary) mindazokat az elemeket, amelyek valóban a továbblépést, a későbbi törvényalkotást szolgálhatják; azaz olyan érdemi javaslatokat, amelyek a szerzők véleménye szerint megvalósíthatók, és nem ütköznek a mandátummal.

Esetleges alternatív megoldás lehetett volna az is – ha már a szerzők véleménye az, hogy a Nők 40, illetve a 13. havi nyugdíj korrekciója az előzetes figyelmeztetés ellenére valóban potenciális javaslat –, ha az egyes modellek kezdeti időpontját 2025 helyett 2027 elejével veszik számításba.

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy a Tanulmány szerkesztői, illetve a magyarországi tanácsadók legalábbis nem voltak elég körültekintőek a Tanulmányt és a javaslatát

illetően, hiszen a továbblépést megalapozó vezetői összefoglalóban szereplő javaslatok egy részére hiányzott a mandátum, más javaslatok esetében pedig az elérhető nyereség tűnik túlságosan alacsonynak az ismert kihíváshoz képest.

A fentiek alapján nem tekinthető indokolatlannak a Tanulmányt elutasító kormánydöntés sem, bár a korrekt döntés kétségkívül a politikailag semleges javaslatok (a nyugdíjkorhatár várható élettartamhoz kötése) előkészítésének megkezdése lett volna.

A szakértői javaslatokról

A szakértői javaslatokat a Melléklet foglalja össze. Ezek részletes értékelése nem képezi a jelen írás tárgyát, de érdemes röviden összefoglalni azokat a gondolati kereteket/paradigmatikus elemeket, amelyekben az egyes szerzők mozognak, ezt követően pedig sorra venni a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát közvetlenül erősítő javaslatokat. Újra hangsúlyoznunk kell azonban az írások időzítését – ezek az OECD-tanulmánnyal szemben állított „utolsó érvényes” kritériumrendszer elfogadása előtt születtek.

- Simonovits javaslatai [22]-[27] – az OECD-tanulmányhoz hasonlóan – a hagyományos felosztó-kirovó rendszer javítását célozzák, a javaslatok iránya inkább a megfelelőség, a fenntarthatóságot erősítő alábbi javaslatai is jobbra ezek között a keretek között, illetve a már kipróbált eszközökben le lehetők fel:
    - 13. havi nyugdíj nivellálása
    - Nők 40 szigorítása
    - járulékalap plafonja, ezzel a nyugdíjplafon elősegítése
    - járulékkulcs emelése vagy a járadékszorító csökkentése.
  - Szalai javaslatai [29]-[32] a tőkealapú nyugdíjak előtérbe helyezésére irányulnak.
  - Banyár a német pontrendszer kulcselemeinek átvételére tesz javaslatot [1], amelynek nagy erénye – a túl nem hangsúlyozható működőképesség mellett – a kiszámíthatóság, a vegyes finanszírozás (a felosztó-kirovó alaprendszer mellett feltőkésített részrendszer) kezelhetősége, illetve egyéb szempontok (pl. a gyerekeknevelés beszámítása) integrálhatósága.
- A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának javítására Banyár a következő javaslatokkal él (a jelenlegi német pontrendszeren túlnyúlóan is):
- egyéni számla bevezetése, vagyis pontokban mért (ezáltal arányos) jogszerzés, a régi és új nyugdíjak azonos indexálása
  - a jogszerzésnek legyen felső határa
  - a nyugdíjak felső határa az átlagbér kétszerese legyen
  - automatikus korhatár-indexálás bevezetése
  - egységes korhatár férfiakra és nőkre
  - egy megreformált feltőkésített részrendszer (s vele a magán- és állami járadékok) jobb integrációja.

- Farkas javaslatai [6]-[11] a végrehajthatóság és a kockázat szempontjából tagolódnak, a lehetséges intézkedések széles skáláját sorakoztatja fel, a hivatkozott nemzetközi jó gyakorlatok sokszínűek. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának javítására (az eredeti menetrend figyelembevételével) az alábbi intézkedéseket javasolja:

- a nyugdíjkorhatár várható élettartamhoz kötése
- a foglalkoztatói nyugdíjpillér bevezetése, első lépésként az önkéntes nyugdíjpénztári tagság munkáltatói támogatásának szocho-mentesítése,
- járulékalap plafonja, ezzel (illetve ettől függetlenül is) a nyugdíjplafon elősegítése
- a nők kedvezményes nyugdíja feltételeinek fokozatos szigorítása (a jogosító idő követelményének 43 évre emelése).
- a 13. havi nyugdíj összegének korlátozása vagy egységesítése.

Ahogy ez látható, az OECD-tanulmányban hangsúlyos automatikus korhatáremelés itt is több helyen előfordul, illetve gyakorinak mondható még a járulékmaximum /nyugdíjplafon együttes ajánlása is. Fontos továbbá, hogy több szerző is fontosnak tartja a nyugdíjnak a kizárólagosan a felosztó-kirovó rendszerből történő finanszírozásától való eltávolodást.

A kihívásnak történő megfelelés

Korábban már említésre került, hogy az mmRRP dokumentum a nyugdíjrendszert érő meghatározó kihívásként a magyar népesség korösszetételének jelentős átalakulását azonosította,¹⁴ amelynek várható ceteris paribus következménye 2070-re a GDP-arányos nyugdíjkiadások mintegy 4 százalékpontos növekedése.¹⁵

Miután a kizárólag folyó finanszírozású nyugdíjrendszerek sokkal sérülékenyebbek a demográfiai változásokra, mint a tőke- vagy várományfedezeti nyugdíjrendszerek, a folyó finanszírozású állami nyugdíjrendszerre vonatkozó összesen tíz számszerűsített javaslattal szemben a tőkefedezetű elem erősítésére vonatkozó egy, nem is számszerűsített javaslat (inkább iránymegjelölés) egy reformmegalapozó forгатókönyv szempontjából valószínűleg okkal kelt aránytalanság-, illetve hiányérzetet az olvasóban.

Pedig a tőkefedezetű rendszerek hangsúlyosabbá tétele – több kudarc (európai nyugdíjtermék, foglalkoztatói nyugdíjakra vonatkozó irányelv gyakorlati működésképtelensége stb.) ellenére – továbbra is virulens kezdeményezésnek tekinthető. A nyugdíjak (legalább részleges) tőkefedezetűvé tételének fontosságát jelzi például a Bizottság 2025/2384 sz. ajánlása a nyugdíj-nyomonkövetési rendszerekről és nyugdíj-eredménytáblákról [3], vagy éppen az EKB elnöki ajánlása – az ő részéről hangzott el a minden európai polgár által kötelezően megnyitandó nyugdíj-előtakarékossági számla javaslata is [20].

Magyarázatot természetesen lehet találni: a problémával való szembenézés (részleges) elmaradásához a vizsgálati fókusz kijelölése annyiban mindenképp hozzájárulhatott, hogy az nem írta elő közvetlenül a nyugdíjrendszer vegyes finanszírozásúvá tételének vizsgálatát. Miután azonban a vizsgálati fókusz ezt a lehetőséget nem is zárta ki, sőt az OECD „soft” – nem

számszerűsített – ajánlásaként a tanulmányában maga is szerepelteti, így a nyugdíjrendszer finanszírozási alternatívái alaposabb vizsgálatának elmaradása a Tanulmány felróható hiányossága. Ez a hiányosság valószínűleg azért is szembeötlő, mert a finanszírozási lehetőségekre és hatásvizsgálatokra támaszkodás Magyarországon jelentős és nívós előzményekkel rendelkezik (ld. például a Nyugdíj- és Idősügyi Kerekasztal Jelentése [13]).

A tőkefedezetű rendszerek hangsúlyosabbá tétele – több kudarc ellenére – továbbra is virulens kezdeményezésnek tekinthető.

Érdemes némi időt szánni annak végiggondolására is, hogy **mi lehetett volna az alaposabb vizsgálat tárgya:**

1, Bár a Tanulmány közöl egy áttekintő táblázatot a kiegészítő nyugdíjtermékekről, illetve azok intézményeiről¹⁶, a meglehetősen rövid elemzés sajnos csak a hozzájárulások (befizetések) vizsgálatára tér ki, figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy **a kiegészítő nyugdíjtermékek szolgáltatása ma Magyarországon döntően a nyugdíjkorhatár betöltésekor történő egyszögű kifizetés, így az – járadék híján – a kereset helyettesítési rátát egyáltalán nem növeli, eredeti funkciójukat, az időskori jövedelemkiegészítést így ezek a termékek rendszerszerűen nem töltik be.** A járadék formájában történő szolgáltatásnyújtás erősítésére tett konkrét javaslatok tehát kétségkívül hatékonyan egészítették volna ki az önkéntes nyugdíj-megtakarítások hozzájárulási részére tett általános javaslatot.

2, Érdemes lett volna a nyugdíj-megtakarítások kereset helyettesítési rátába való becsatornázásának biztosítására nemzetközi példákat is felhozni. Erre vonatkozóan különösen az alábbiak érdemelhetek volna figyelmet:

- A német minta jellemzően azoknak a nyugdíj-előtakarékossági termékeknek biztosít a befizetéskor adókedvezményt, ahol a kifizetés járadék formájában történik meg [15].
- Egy másik elképzelhető út a lengyeleké: a nyílt nyugdíjalapok (OFE) csak a tőkeakkumulációban aktívak, a nyugdíjvagyon az öregségi nyugdíjkorhatár betöltésére átkerül a „társadalombiztosításnál” (ZUS) vezetett alszámlára, és a normál nyugdíjjal együtt kerül kifizetésre, azt növelő összegként, azaz az állami nyugdíjjal összevont kifizetést az állam végzi [12]. Az előnyök egyértelműek: az ügyfél időskorban megnövelt rendszeres jövedelmet kap, nem kell erről külön gondoskodnia. A szolgáltatók végzik az értékesítést, és adhatnak tanácsot a befektetés vonatkozásában, ugyanakkor a kifizetés központosításával mentesülnek a longevity risk (élettartam-kockázat) alól, és a kifizetési fázis egységköltségei is alacsonyak maradhatnak, mert nem kell szolgáltatóként a járadékfizetési folyamatokat kiépíteni és személyzetet biztosítani rá.

3, Annak modellezése, hogy mennyit is ér a felhalmozott nyugdíjvagyon?

Sajnos a kiegészítő nyugdíjtermékek esetében még az adatkonzolidáció is nehézkes, leginkább a nyugdíjbiztosítási adatok korlátozott rendelkezésre állása miatt. Míg az MNB

idősoraiból [17] tudható, hogy a pénzügyi intézetek 2024 végén 96 ezer NYESZ számlán mintegy 575 Mrd Ft értékben tartottak nyilván értékpapírt, az önkéntes nyugdíjpénztárak 1.074 ezer tagjának vagyona pedig 2.262 Mrd Ft volt piaci értéken, addig a nyugdíjbiztosításokat illetően csak a szerződés szám ismert (516 ezer), de a tárgyévi befizetés és a vagyonszükség hiányzik. A nyugdíjbiztosítások 2024. évi díjbevétele egyébként 172 Mrd Ft-ra rúg, ami magasabb, mint a kétszer annyi nyugdíjpénztári tag és munkáltatóik által 2024-ben befizetett hozzájárulások összessége (110 Mrd Ft).

Valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha a fenti három önkéntes kiegészítő nyugdíjtermék együttes vagyonát 2004 végén nagyságrendileg 4.000 Mrd Ft-ra becsüljük, ami a 2024. évi GDP 5%-ának felel meg. Látható tehát, hogy ennek a növekvő vagyontömegnek a keresethelyettesítési rátába való – jelenleg jószérivel teljesen hiányzó – becsatornázása új utakat nyithat az állami nyugdíjat érintő kötelezettségvállalásokat illetően is.

A GDP-arányosan mért nyugdíj-megtakarítások a környezetünkhöz viszonyítva is alacsonynak számítanak: a Bankmonitor [28] 2022-es adatok alapján Magyarországra 4,2%-ot közöl úgy, hogy az akkori európai átlag 12,6% volt, de a szomszédos – velünk nagyjából hasonló fejlettségi szinten álló – Szlovákia is 9,3%-on állt. A két ország közti nyugdíjmegtakarítás-különbség jelentős annak ellenére, hogy a két ország kulturálisan és a gazdasági fejlettség szempontjából is közel áll egymáshoz – **a magyarhoz képest több mint kétszeres szlovákiai nyugdíj-megtakarítási arány egyik oka feltehetően az, hogy Szlovákiában a nyugdíj-megtakarítások döntően az eredeti célnak megfelelően, időskori jövedelempótlást eredményeznek, szemben Magyarországgal.**

Ugyanez a tény azonban arra is figyelmeztet, hogy **a nyugdíjcélú előtakarékosági termékekre fordított állami támogatás – 2024-ben nagyságrendileg mintegy 40 Mrd Ft [2] – ma az időskori keresetpótlás szempontjából nem hasznosul megfelelően.**

A GDP-arányosan mért nyugdíj-megtakarítások a környezetünkhöz viszonyítva is alacsonynak számítanak.

Azt feltételezve, hogy a megtakarítók és a magas nyugdíjjal rendelkezők között jelentős az átfedés, a nyugdíjcélú megtakarítások keresethelyettesítési rátába való tényleges bevonása (járadékosítása) a kézhez veendő nyugdíjak érdemi csökkenése nélkül lehetővé tenné a 13. (és az azóta bevezetett 14.) havi nyugdíjnak a Tanulmányban említett indexált felső korláttal való ellátását¹⁷ (7. scenárió), ezúttal azonban már a „szerzett jogok/jogos várakozások” figyelembevételével. A 7. scenárió hatását a Tanulmány a GDP 0,3%-ra becsüli, a javaslat „helyretételének” jelentőségét azonban az azóta bevezetett 14. havi nyugdíj értelem szerűen tovább emeli. A Tanulmány hosszú horizontján, 2070-ig tartóan felmerülhet a jelenlegi keresethelyettesítési ráta állami forrásának átgondolt szűkítése is, a költségvetési szűkítésből fakadó különbségnek a nyugdíjcélú megtakarításokból származó járadékok általi finanszírozásával.

Végezetül a nyugdíjtermékek szolgáltatásának járadékosítása mellett szólhat az OECD által alapvetően figyelmen kívül hagyott, de szinte minden szakértő által javasolt járulék- és nyugdíjplafon bevezetése is. A járulékplafon a magasabb keresetűek számára az aktív korban forrást is teremt a maximálandó állami nyugdíj feletti időskorú többletjövedelemhez. Így a helyesen megválasztott járulékmáxima a megfelelőségi kritérium megtartásával úgy limitálja a költségvetési kockázatot, hogy megtartja az egyéni döntés lehetőségét.

A fentiek jól mutatják a modellezés nehézségeit – az állami nyugdíj előtakarékosági termékekkel való helyettesítése jelenleg közel 0%, ugyanakkor vannak olyan OECD országok, ahol az állami nyugdíjat szinte teljes mértékben megtakarítás-alapú nyugdíjtermékek helyettesítik, így a demográfiai kihívás jóval kisebb. **Egy lehetséges megoldás az OECD részéről azonban az is lehetett volna, hogy a versenyképesség megtartására helyezik a hangsúlyt, és azt modellezzik, hogy a 2070-re becsült 4%-os GDP-arányos nyugdíjkiadás-növekmény mekkora járadék- és nyugdíjtőke-szükséglettel helyettesíthető.**

Az is igaz ugyanakkor, hogy a hazai, állami nyugdíjakkal és nyugdíj-kiegészítő pénzügyi termékekkel foglalkozó intézményrendszer szétagolt, így szinte minden kérdés hatalmi/politikai vetületet kaphat, és természetesen arra sincs garancia, hogy bármilyen kiváló, integrált modell mögé politikai akarat állítható. Ebből a szempontból már a közeljövőben is reményteljes lehet azonban a szakértői javaslatok közül Banyár Józsefnek a német pontrendszer kulcselemei átvételére vonatkozó javaslata, amelyben a PAYG alaprendszer és a tőkefedeztetű részrendszer integrációja felhasználható, és van rá működő gyakorlat.

MELLÉKLET

Az OECD-tanulmány támogatását célzó szakértői javaslatok (2023. nyár-őszi)

Simonovits	Farkas
fenntarthatósági vagy paradigmaticus javaslatok	fenntarthatósági vagy paradigmaticus javaslatok
Egyszerű	Könnyű és kockázatmentes intézkedések
A nyilvánosság megteremtése (a közérdekű adatok folyamatos nyilvánosságra hozatala és igazi Költségvetési Tanács újbóli létrehozása)	A jövőbeni nyugdíjkorhatárnak a 65 éves korban várható további élettartamhoz kötése
A szolgálati időskála kiegyenesítése	A nyugdíjskála kiegyenesítése (például minden szolgálati év 2%-os súllyal történő figyelembe vétele)
A járulékalap plafonjának visszaállítása	A foglalkoztatói nyugdíjpillér megteremtése felé tett első lépésként az önkéntes nyugdíjpénztári tagság munkáltatói támogatásának szocho-mentesítése
A depresszió rendezése (kettő helyett egy depressziós sáv, és a küszöb indexálása)	Az önkéntes nyugdíj-előtakarékosság eszközeit támogató adójóváírás összegének karbantartása
A 13. havi nyugdíj nivellálása (a 13. havi nyugdíj méltányos átszabása és a nyugdíjprémium megszüntetése)	Könnyű, de közepes kockázattal járó intézkedések
Bonyolult	A járulékalap visszavezetése
A rugalmas korhatár bevezetése	A depresszió újraszabályozása
A Nők40 szigorítása	A nők kedvezményes nyugdíja feltételeinek fokozatos szigorítása (a jogosító idő követelményének 43 évre emelése)
A legkisebb nyugdíjak egyszeri emelése	Könnyű, de fokozottan kockázatos intézkedések lehetnek:
A valorizálás javítása	A 13. havi nyugdíj összegének korlátozása vagy egységesítése
A nyugdíjindexálás reformja	A nyugdíjplafon bevezetése
A járulékulcs emelése vagy a járadékszorzó csökkentése	Közepesen nehéz és közepesen kockázatos intézkedések
	A nyugdíjba vonulási feltételek rugalmasabbá tétele (korhatár előtti nyugdíjazás korszerű rendszerének megteremtése)
	A nyugdíjemelési eljárás átalakítása (vegyes indexálás, valorizációs és szolidaritási korrekció), ezzel együtt a nyugdíjmegállapítás valorizációs eljárásból eredő méltánytalanságainak elhárítása
	A gyermekvállalás jelentőségének fokozott elismerése (például a munkavállaló szülő által szerzett nyugdíjjogosultságok megoszthatósága az otthon maradó szülővel a gyermeknevelés tartama alatt)
	Közepesen nehéz, de kockázatos intézkedések
	A nyugdíjak felbruttósítása (amit 2016-ban már majdnem meglépett a magyar állam)
	A foglalkoztatói nyugdíjpillér általános bevezetése (a kockázatot az jelenti, hogy összekeverhető a foglalkoztatói pillér a kormányzat által kihalásra ítélt magánnyugdíjpénztári rendszerrel)
	Nehéz és kifejezetten kockázatos intézkedések
	A nyugdíjvárományok méltánytalanságainak enyhítése (mert ez részben az adórendszer következménye)
	A nyugdíjrendszerbe építendő automatikus kiegyenlítő mechanizmusok tervezése (mert ez az állami beavatkozás lehetőségeinek szűkítését jelenti)
	Az egyéni nyugdíjszámlák bevezetése (mert ennek feltétele a nyugdíjjogosultságok szerzése jelenleg agyonbonyolított rendszerének radikális egyszerűsítése)
	Bármely paradigmaticus változtatás (például az állampolgári alapnyugdíj és a foglalkoztatói nyugdíjpillér kombójára épülő hibrid rendszer vagy a magyar nyugdíjpont-rendszer) bevezetése

Az OECD-tanulmány támogatását célzó szakértői javaslatok (2023. nyár-őszi)

Bányár	Szalai
fenntarthatósági vagy paradigmaticus javaslatok	fenntarthatósági vagy paradigmaticus javaslatok
Német pontrendszer átvételével	Egyéni nyugdíjpillér
Egyéni számla bevezetése, vagyis pontokban mért (→ arányos) jogszerzés → a régi és új nyugdíjak azonos indexálása	Dekumuláció kiépítése - a járadékkifizetések előírása
A jogszerzésnek van felső határa	x Munkáltatói pillér
A felső határ az átlagbér kétszerese	x Dekumuláció kiépítése - a járadékkifizetések előírása
Automatikus kiegyenlítő mechanizmus alkalmazása (→ ki kell jelölni pontosan a rendszer bevételeit → az indexálást úgy megállapítani, hogy a bevételek és a kiadások egyenlősége folyamatosan teljesüljön)	x Nyugdíjkonstrukciós javaslatok
Egységes korhatár férfiakra nőkre	Adózási feltételek megteremtése (a befizetések helyett a kifizetések adóztatása)
A korábbi nyugdíjba vonulás lehetősége	Intézményi kérdések helyzetétele (új szervezettípus + sok hatóság = működés hiánya)
A rendszer paraméterei stabilak (például járulékkulcsok, nincsenek egyszeri külön juttatások, stb.)	Állami pillér
A gyermeknevelésért külön pontok járnak	x Az átláthatóság és az előre tervezhetőség javítását célzó intézkedések
Feltökésített állami részrendszer	x Egyéni nyugdíjszámla, évenkénti valorizációval
A jelenlegi német pontrendszeren túlnyúlóan	Lineáris szolgálati időskála
Automatikus korhatár-indexálás	x Megfontolandó a depresszió fokozása a magas keresetűek nyugdíjának mérséklésére
Egy megreformált feltökésített részrendszer (s vele a magán- és állami járadékok) jobb integrációja	x
A családi nyugdíjrendszer	

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Az angol elnevezés (PAYG= pay as you go) fordítására korábban a felosztó-kirovó elnevezést használtunk, ma inkább a folyamatot jobban leíró folyó finanszírozású nyugdíjat említjük.
- ² Jóváhagyó Határozat (25) pont
- ³ Jóváhagyó Határozat C1R4 alfejezet alatt kibontva
- ⁴ A „szupermértékű” – szemben a „rendes” mérföldkövekkel – nem teljesítettség jeleznek, hanem ezek teljesítettségéig az összes RFF kifizetés zárult.
- ⁵ Kihívások: „Az idős korosztályok aránya folyamatosan nő, 2070-re a 65–89 éves korosztály aránya várhatóan eléri a társadalom közel egyharmadát a jelenlegi egyötödös arány helyett.” (66.o)
- ⁶ ld. mmRRP 50.o, illetve ábra a 69. oldalon
- ⁷ ld mmRRP 70–71.o.
- ⁸ Az automatikus kiegyenlítő mechanizmust több ország bevezette már, erről ír Kovács (14).
- ⁹ A várható élettartam és a nyugdíjkorhatár összekapcsolási lehetőségeinek széles választékát mutatja be cikkében Kovács [14].
- ¹⁰ ld. Tanulmány 68. o. (dán és angol példák)
- ¹¹ ld. Tanulmány 52. o.
- ¹² ld Tanulmány 53. o.
- ¹³ ld. mmRRP 70.o.
- ¹⁴ „mmRRP 68. o.: „Kihívások: Az idős korosztályok aránya folyamatosan nő, 2070-re a 65–89 éves korosztály aránya várhatóan eléri a társadalom közel egyharmadát a jelenlegi egyötödös arány helyett.”
- ¹⁵ ld. mmRRP 50.o, illetve ábra a 69. oldalon
- ¹⁶ Tanulmány 70. o.: TABLE 3.1. Overview of existing voluntary pension instruments in Hungary
- ¹⁷ A Tanulmány a bevezetési (indexált) átlagnyugdíjra tesz javaslatot, a modellt a 2023-as átlagnyugdíjjal számol (HUF 217 758 / EUR 553, 51.o.).

IRODALOMJEGYZÉK

- 1, Banyár József: A magyar nyugdíjrendszer pontrendszerre való áttérésének vizsgálata (Közgazdasági szemle LXX. évfolyam, 2023. szeptember)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.keszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=2140> Letöltve 2026.04.26.
- 2, Economx.hu szerkesztőségi cikk: Év végén hirtelen rájöttünk, hogy gondolni kell a nyugdíjas évekre (2025 március 17)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.economx.hu/magyar-gazdasag/onkentes-nyugdijpenztar-mnb-otp-megtakaritas.806010.html> Letöltve: 2026.04.26.
- 3, Európai Bizottság 2025/2384 sz. ajánlása a nyugdíj-nyomonkövetési rendszerekről, a nyugdíj-eredménytáblákról és az automatikus beléptetésről (2025. november 20.)
Elektronikus elérhetőség: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202502384 Letöltve 2026.04.26.
- 4, Európai Bizottság sajtóközleménye Magyarország módosított, RePowerEU-fejlesztéssel kiegészített helyreállítási és reziliencia-építési tervéről. 2023. november. 23.
Elektronikus elérhetőség: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_23_5991 Letöltve 2026.04.26.
- 5, Európa Tanács végrehajtási határozata Magyarország helyreállítási és reziliencia-építési terve értékelésének jóváhagyásáról (Európai bizottsági előterjesztés. Brüsszel, 2022.11.30.)
Elektronikus elérhetőség: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-HU/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52022PC0686> Letöltve: 2026.04.26.
- 6, Farkas András: Közel van a magyar nyugdíjreform – Hogyan lehet szebb a nyugdíjas jövő? (Portfolio.hu.; 2023. október 10.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231010/kozel-van-a-magyar-nyugdijreform-hogyan-lehet-szebb-a-nyugdijas-jovo-643379> Letöltve 2026.04.26.
- 7, Farkas András cikkei: Nyugdíjreform Magyarországon: vissza a jövőbe? (Portfolio.hu.; 2023.október 11.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231011/nyugdijreform-magyarorszagon-vissza-a-jovobe-643385> Letöltve: 2026.04.26.
- 8, Farkas András: A nyugdíjmelési eljárás Magyarországon inkább szolgálja az állam, mint a nyugdíjasok érdekeit (Portfolio.hu.; 2023. október 12.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231012/a-nyugdijmelési-eljaras-magyarorszagon-inkabb-szolgálja-az-allam-mint-a-nyugdijasok-erdekeit-643387>
- 9, Farkas András: Milyen irányai lehetnek a magyar nyugdíjreformnak? (Portfolio.hu.; 2023. október 13.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231013/milyen-iranyai-lehetnek-a-magyar-nyugdijreformnak-643389> Letöltve: 2026.04.26.
- 10, Farkas András: Nyugdíjreform Magyarországon: itt a svédcsavar! (Portfolio.hu.; 2023. október 14.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231014/nyugdijreform-magyarorszagon-itt-a-svedcsavar-643391> Letöltve: 2026.04.26.
- 11, Farkas András: Ilyen a sikeres nyugdíjreform: Magyarországnak már csak le kell másolnia! (Portfolio.hu.; 2023. október 15.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231015/ilyen-a-sikeres-nyugdijreform-magyarorszagnak-marcsak-le-kell-masolnia-643393> Letöltve: 2026.04.26.

- 12, Find your Pension: The Pension Landscape Poland
Elektronikus elérhetőség: <https://www.findyourpension.eu/pension-source-poland> Letöltve: 2026.04.26.
- 13, Jelentés a Nyugdíj- és Időskori Kerekasztal tevékenységéről (2010, szerk. Holtzer Péter)
Elektronikus elérhetőség: <https://mek.oszk.hu/19600/19682/> Letöltve: 2026.04.26.
- 14, Kovács Erzsébet (2023): Kell-e újraelosztás a nyugdíjrendszerben? Biztosítás és Kockázat, X. évf. 1–2. sz. 80–91.o.
Elektronikus elérhetőség: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2023/06/biztositas-es-kockazat-10-évf-1-2-szam-5-cikk.pdf> Letöltés: 2026.04.26.
- <https://doi.org/10.18530/bk.2023.1-2.80>
- 15, Leine, Jörg: Vorsorgeaufwendungen: Welche Versicherungen bringen Dir was in der Steuererklärung? (Finanztip.de.; 2026. január 9.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.finanztip.de/vorsorgeaufwendungen/> Letöltés: 2026.04.26.
- 16, Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Terve (RePower EU fejlesztéssel kiegészítve).
Elektronikus elérhetőség: <https://archive.palyazat.gov.hu/helyreallitasi-es-ellenallokepességi-eszköz-rrf-foldalon> Dokumentumok alatt, „RRP_HUN_22” című anyag Letöltés: 2026.04.26.
- 17, MNB adatok, idősorok
Elektronikus elérhetőség: <https://statistika.mnb.hu/adatok-idosorok> Letöltés: 2026.04.26.
- 18, Muhari Judit (Népszava): Gyors hátraarcolt vágott az Orbán-kormány, ígérete ellenére sem változtat a nyugdíjrendszeren (Népszava, 2029.09.30)
Elektronikus elérhetőség: https://nepszava.hu/3251960_nyugdijrendszer-reform-orban-kormany-valtoztat-as-nem-lesz-europai-bizottsag-igeret Letöltés: 2026.04.26.
- 19, OECD (2024) Strengthening the Hungarian Pension System
Elektronikus elérhetőség: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/structural-reforms/country-policy-support/Strengthening-the-Hungarian-Pension-System.pdf> Letöltés: 2026.04.26.
- 20, Portfolio.hu szerkesztőségi cikk: Kiszivárgott az új európai mesterterv: kötelező nyugdíj-előtakarékosság minden állampolgárnak? (Portfolio.hu 2026. február 12.)
Elektronikus elérhetőség: [https://www.portfolio.hu/befektetes/20260212/kiszivargott-az-uj-europai-mesterterv-kotelezo-nyugdij-elotakarokossag-minden-allampolgarnek-817490](https://www.portfolio.hu/befektetes/20260212/kiszivargott-az-uj-europai-mesterterv-kotelezo-nyugdij-elotakarokossag-minden-allampolgarnek) Letöltés: 2026.04.26.
- 21, Simonovits András: A 2024-es OECD nyugdíjjelentés (Biztosítás és Kockázat XII. évfolyam 1–2. szám)
Elektronikus elérhetőség: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2025/06/biztositas-es-kockazat-12-évf-1-2-szam-3-cikk.pdf> Letöltés: 2026.04.26.
- <https://doi.org/10.18530/bk.2025.1-2.14>
- 22, Simonovits András: Egy észszerű nyugdíjreform-csomag (Portfolio.hu.; 2023. június 28.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230628/egy-eszszeru-nyugdijreform-csomag-622736> Letöltés: 2026.04.26.
- 23, Simonovits András: A szolgálati idő és a rugalmas nyugdíjkorhatár (Portfolio.hu.; 2023. június 29.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230629/a-szolgálati-ido-es-a-rugalmas-nyugdijkorhatar-622742>
- 24, Simonovits András: A nyugdíjrendszer társadalmi kára (Portfolio.hu.; 2023. június 30.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230630/a-nyugdijrendszer-tarsadalmi-kara-622746> Letöltés: 2026.04.26.
- 25, Simonovits András: Reform és gyorssegély kell – a nyugdíjrendszer megújításának egyszerű lépései (Portfolio.hu.; 2023. július 1.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230701/reform-es-gyorssegely-kell-a-nyugdijrendszer-megujitasanak-egyszeru-lepesei-622748> Letöltés: 2026.04.26.
- 26, Simonovits András: Rugalmas nyugdíjkorhatár, a járulékkulcs emelése, a Nők40 szigorítása – bonyolult reformokra is szükség van (Portfolio.hu.; 2023. július 2.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230702/rugalmas-nyugdijkorhatar-a-jarulekkulcs-emelese-a-nok40-szigoritasa-bonyolult-reformokra-is-szuksege-van-622752> Letöltés: 2026.04.26.
- 27, Simonovits András: Még egyszer egy észszerű nyugdíjreform-csomagról (Portfolio.hu.; 2023. szeptember 14.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230914/meg-egyszer-egy-eszszeru-nyugdijreform-csomagrol-639423> Letöltés: 2026.04.26.
- 28, Süle-Szigeti Bulcsú: Most látszik igazán, hogy mennyire fájt a magánnyugdíjpénztári átalakítás (Bankmonitor, 2024. augusztus 23)
Elektronikus elérhetőség: <https://bankmonitor.hu/mediatar/cikk/most-latszik-igazan-hogy-mennyire-fajt-a-magannyugdijpenztari-atalakitas/> Letöltés: 2026.04.26.
- 29, Szalai Péter: Nyugdíjreform a versenyképesség és a következő generációk szempontjából (Portfolio.hu.; 2023. szeptember 7.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230907/nyugdijreform-a-versenykepesség-es-a-kovetkezo-generaciok-szempontjabol-632881> Letöltés: 2026.04.26.
- 30, Szalai Péter: Milyen alapelvek mentén lehet megújítani a magyar nyugdíjrendszert? (Portfolio.hu.; 2023. szeptember 8.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230908/milyen-alapelvek-menten-lehet-megujitani-a-magyar-nyugdijrendszert-633375> Letöltés: 2026.04.26.
- 31, Szalai Péter: A kiegészítő nyugdíjrendszer szerepe a reformban (Portfolio.hu.; 2023. szeptember 9.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230909/a-kiegeszito-nyugdijrendszer-szerepe-a-reformban-634307> Letöltés: 2026.04.26.
- 32, Szalai Péter: Milyen teendők vannak az állami nyugdíjrendszerben? (Portfolio.hu.; 2023. szeptember 10.)
Elektronikus elérhetőség: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230910/milyen-teendok-vannak-az-allami-nyugdijrendszerben-634313> Letöltés: 2026.04.26.